Ezt feltétlenül a forrásközlés özönének, az egyes területek minél tökéletesebb feltérképezésének kell megelőznie. A magyar történelem kutatója előtt nagyon csekély lehetőség nyílik adatok publikálására, részletkérdések megvitatására. Ezért az, aki egy témát — bármi legyen is az — modern szempontú feldolgozásban kíván megfogalmazni, lényegében nem tehet többet, minthogy az évtizedekkel korábban elért eredményeket más sorrendben próbálja meg összerakni. Ez a kiadvány most igen jelentős lépést tett affelé, hogy a Magyar Tanácsköztársaság történetének kutatója szerencsésebb körülmények közé kerüljön, sok-sok kérdésben új adatokkal próbálhassa meg saját eredményeit, s a kötet által felvetett összefüggések fényében a már ismert adatok jelentőségét és jelentését ismételten felmérhesse. Az efféle kiadványok sorozata után látjuk biztosítva annak a lehetőségét, hogy új, az eddiginél magasabb szintű, a valóság bonyolultságát mélyebben feltáró, következésképp meggyőzőbben magyarázó szintézis készüljön a magyar szocialista forradalmi mozgalom e legkiemelkedőbb csúcsának történetéről. *(Akadémiai Kiadó—Kossuth Könyvkiadó 1967.)*

K. P.

VERSESKÖNYVEKRŐL

NEMES NAGY ÁGNES: NAPFORDULÓ

A *Kettős világban* (1947), majd a *Szárazvillám* (1957) megjelenése után újabb tíz esztendőnek kellett eltelnie, míg ismét találkozhattunk Nemes Nagy Ágnes verseinek gyűjteményével. Igaz, közben hírt adott költői eszményeiről a *Vándorévek* című műfordításkötettel is, ám az irodalmi köztudatban szívesen idézték mégis Vas Istvánt, aki első kötetéről írt ismertetését e szavakkal zárta: „Lírája máris aggasztóan kész, és nehéz elképzelni, mi lehet a folytatása ennek a kezdésnek." Sokan érezték úgy: Nemes Nagy Ágnes költészete befejezett, kerek egész, amelyhez aligha lehet újat hozzátenni, új elemekkel színezni. Pedig épp mostani kötete igazolja, hogy számára a líra az objektivitás és a ráció eszköze, ennek segítségével látja a világot állandóan mozgó, változó, összetett képletnek, s ábrázolja a fényképész tiszta képeivel a változást. Költészetében a képi látás nem áttétel, hanem személyes, primér élmény. A költő feladata szerinte az, hogy mélyére hatoljon ennek az élménynek, s egyszerre lássa és láttassa a való világot, s a fölötte „habzó eget". A kettő azonban voltaképpen egy és ugyanaz: a valóságnak kétféle aspektusa. Talán ezért is adta *Napforduló* című kötete első ciklusának ezt a címet: *Között.* A tapintható és a jelenben még korlátozott eszközeinkkel csak sejthető világ metszéspontjában van a „között": nem elég közel ahhoz, hogy tökéletesen kiismerjük, de nem is annyira távol, hogy ne próbálná körülhatárolni:

Nagy sárga ég. Egy hegygerinc
súlyosodik a sima rétre.
A mágnes-földön mozdulatlan
füvek sötét vasreszeléke.

Érzékeléséhez nincs szükség hasonlatokra — Nemes Nagy Ágnes költészetében ez szinte ismeretlen. Csak a ráció segít ahhoz, hogy a „között" világából fölfelé tájékozódjunk, a kétszerkettőnek azzal a józanságával, melyről József Attila is írt.

A világ folyton változó dinamikájának megközelítésére és kifejezésére egészen sajátos költői nyelvezet szükséges. A valóság pontos, objektív rajza semmi felesleges nyelvi elemet nem tűr. Talán ezért is hiányzik oly gyakran az állítmány verseiből, helyette egymásra tolulnak a hiányos mondatok, így érzetve a „között" lévő világ „tűrhetetlen feszültségét":

A szaggatások, a hasgatások,
a víziók, a vízhiányok,
a tagolatlan feltámadások,
a függőlegesek tűrhetetlen
feszültségei fent és lent között —
(Között)

Az a költő, aki ezt a világot hordozza vállán, ennek kifejezésére törekszik, iszonyú terhet cipel. Gyakran visszatér ez a kép, ez a hangulat is. „Egy teljes élet minden izma fájt" — olvassuk a *Lázár* című versben, s ugyanebben írja, hogy „feltámadni nehéz", azaz nehéz megszabadulni a tudatosan vállalt súlytól: a költői kifejezés kényszerétől.

„Könnyebb" költő szívesen engedne talán ilyen helyzetben a magány csábításának, Nemes Nagy Ágnes azonban érzi, hogy valahol, egyelőre még csak sejthető közelségben meglendül a „lombos lassú szél", amely tovafújja majd a gondokat, s felhőtlenné simítja a költői látóhatárt:

Van valahol,
van valahol,
valami valahol él.
Jól hallom én, amint suhog
valami lombos lassú szél.
Jól hallom én, valami forrás,
egy nagy fa odvából ered.
(A tó)

Talán az énekhang salaktalan egyszerűsége, tiszta szárnyalása vinne közelebb a „fenti" világhoz? Az *Énekhangra* című ciklus mindenesetre ennek a megközelítési módnak a próbája. Éreznünk kell azonban, hogy Nemes Nagy Ágnesnél az énekhang nagyon is törékeny, inkább a végtelenbe való tárulkozás költői eszköze, mint a megpihenése. A dalforma szabad lebegésével azonban csak pillanatokra szélesedik a valóság, s máris feltűnnek korlátai is:

Most széklábak körül lakom.
Minden tárgynak térdéig érek.
Akkor vállal vágtam a térnek.
S mennyi madár volt. Mennyi tér.

Tévedne, aki e sorokból pesszimista létezésére következtetne. A költőnő inkább a lét dialektikáját érzékelteti ezzel a képpel, azt a tudatot, hogy a magányos nagy felröppenések ideje véget ért, ma már csak a közösség vállalt köteléke — és ez a kötelék olykor visszatart! — töltheti meg tartalommal és értelemmel a valóságot. A *Párbeszéd* című költeményben aforisztikus tömörséggel fogalmazza meg ezt a gondolatot:

Engedj zászlórúd! Miért markolsz vissza
[a széltől?
— Rongy lennél egyedül! Így lobogó,
[lobogó!

Nem problémátlan, nem egyszerű világ Nemes Nagy Ágnesé. Ott él költészetében a legmodernebb európai líra formanyelve és ihletése, a végsőkig való tömörítés és a szigorú tudatossággal végigkomponált versépítkezés. Ám a magyar költészet legjobb hagyományait is beleolvasztotta lírájába, elsősorban József Attiláét. Hasonlóan lényeglátó, sokszor áttételes képi látásmóddal közeledik a természeti jelenségekhez, mint költő-elődje. Az *Alkohol* című vers indító képe jellegzetes példája ennek a magatartásnak. Amíg azonban József Attila szinte mindig találkozik a való világgal, Nemes Nagy Ágnes sokszor helyezi önmaga és a realitás közé a mítoszt. Ennek tükre az *Ekhnaton* című ciklus, amelyben sajátosan értelmezett egyéni világkép tükröződik. Maga is érzi azonban, hogy csak a világgal való találkozás alkotó lendülete éltetheti költészetét, ezért is könyörög olyan „lélegzetért", amely egyszerre adja az álmok igézetét és a valóság varázsát:

Ne hagyj el engem, levegő,
engedj nagyot lélegzenem,
angyalruhák lobogjanak
mellkasomban ezüstösen,
akár a röntgenképeken.
(Lélegzet)

A következő periódusban bizonyára új mozzanatához érkezik majd Nemes Nagy Ágnes lírája a „teherrel" való küzdelemnek és a „között" világával való — regisztráló és föloldó — számvetésnek. De akár tágítani fogja a „között" határait, akár „fölfelé" emelni: lírája jelentős értéke és eredménye a mai magyar költészetnek. *(Szépirodalmi Könyvkiadó 1967.)*

RÓNAY LÁSZLÓ

JOBBÁGY KÁROLY: ÉJSZAKAI VETÍTÉS

Jobbágy Károly későn indult költő; nem költői alkata, a történelem taszította bele ebbe a késői indulásba, s ezzel mintegy bélyeget is sütött rá: az elkésettség elleni hadakozás bélyegét. Már 1939-ben megjelentek első versei, de a háború, majd a hadifogság elvágta a költőt közönségétől; a tulajdonképpeni indulás az ötvenes évek elejére esik, első kötete, a *Feltámadás* 1955-ben jelent meg. S azóta mintha legfőbb gondja e késés behozása lenne: mintha minden erejével termékenységét szeretné bizonyítani. Kétszer kapott József Attila-díjat, a *Hó és nap* című kötete az 1962-es könyvhét egyik könyvsikere lett, ez évben pedig napvilágot látott válogatott verseinek gyűjteménye, az *Éjszakai*